

Ζονγκουλντάκ

Summary :

Πόλη στα νότια παράλια του Ευξείνου Πόντου. Στα τέλη του 19ου αιώνα έγινε έδρα του ομώνυμου καζά. Η ανάπτυξη του συνδέεται με τα ανθρακωρυχεία που ιδρύθηκαν στην περιοχή το 19ο αιώνα, οπότε και συνέρρευσαν μετανάστες από άλλες περιοχές της αυτοκρατορίας, ανάμεσά τους και αρκετοί ελληνορθόδοξοι.

Other Names

Ζονγκουλντάκ

Geographical Location

Παράλια του Ευξείνου Πόντου

Historical Region

Παφλαγονία

Administrative Dependence

Καϊμακαμλίκι Ζονγκουλντάκ, μουτσαριφλίκι Μπόλου, βιλαέτι Κασταμονής

1. Τοποθεσία

Ο παραλιακός οικισμός Ζονγκουλντάκ (τουρκ. Zonguldak) βρίσκεται στα μικρασιατικά παράλια του Ευξείνου Πόντου. Τον οικισμό διασχίζει ο ποταμός Üzülmöz dere. Βρίσκεται στα Δ της [Κασταμονής](#) σε απόσταση 165 χλμ., στα ΒΔ της [Σαφράμπουλης](#) σε απόσταση 77 χλμ. και στα Β-ΒΑ της Μπόλου σε απόσταση 82 χλμ.

2. Διοικητική υπαγωγή

Στα 1867 το Ζονγκουλντάκ υπαγόταν στον **καϊμακαμλίκι** της Σαφράμπουλης και κατά σειρά στο **μουτσαριφλίκι** και **βιλαέτι** της [Κασταμονής](#). Αργότερα εντάχθηκε στο σαντζάκι της Μπόλου ως έδρα **ναχιγιέ** του καζά Ερεγλί. Στα 1899 έγινε έδρα του ομώνυμου καϊμακαμλικιού που ανήκε στο μουτσαριφλίκι της Μπόλου του βιλαετιού Κασταμονής. Το καϊμακαμλίκι αυτό περιλάμβανε 70 χωριά.¹

3. Ιστορία

Το 1460 η περιοχή του Ζονγκουλντάκ καταλήφθηκε από το [Μωάμεθ Β΄](#) τον Πορθητή. Από το 15ο έως το 19ο αιώνα υπάρχουν ελάχιστες πληροφορίες σχετικά με την ιστορία του Ζονγκουλντάκ. Γνωρίζουμε μόνο ότι στο 19ο αιώνα ήταν ακόμα ένα μικρό χωριό.

Στη διάρκεια του αιώνα, και κυρίως προς τα τέλη του, η οικονομία του Ζονγκουλντάκ άλλαξε ριζικά λόγω της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων άνθρακα που αφθονούν στην περιοχή. Η ανάπτυξη του οικισμού προκάλεσε ισχυρό [μεταναστευτικό ρεύμα](#) από τη Μικρά Ασία αλλά και από άλλες περιοχές λόγω της ζήτησης εργασίας. Η αύξηση του πληθυσμού προκάλεσε την εξέλιξη του παλαιού χωριού σε κωμόπολη. Με αυτά τα δεδομένα το 1899 η διοικητική θέση του Ζονγκουλντάκ αναβαθμίστηκε και η κωμόπολη μετατράπηκε σε έδρα καϊμακαμλικιού.

Στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η πόλη βομβαρδίστηκε από τις ρωσικές δυνάμεις. Η απόβαση των Ελλήνων στη Σμύρνη προκάλεσε ταραχές στον οικισμό που στρέφονταν κατά των ελληνορθόδοξων κατοίκων, με αποτέλεσμα να υπάρξουν θύματα ανάμεσά τους ελληνορθόδοξους.

Γαλλικές δυνάμεις κατέλαβαν το Ζονγκουλντάκ το 1919 σε μια προσπάθεια να ελέγξουν τις στρατηγικά σημαντικές θέσεις παραγωγής κάρβουνου της Μικράς Ασίας, όπου άλλωστε τα γαλλικά κεφάλαια είχαν σημαντικά συμφέροντα. Το 1920 το

Ζονγκουλντάκ

Ζονγκουλντάκ εγκαταλείφθηκε από τους Γάλλους και τον Ιούνιο του 1920 καταλήφθηκε από τις τουρκικές δυνάμεις.² Την άνοιξη του 1921 ξεκίνησε η [εξορία](#) των στρατεύσιμων ελληνορθόδοξων ανδρών από 16 ως 50 χρόνων, που αναγκάστηκαν να μετακινηθούν σε άλλες περιοχές της Μικράς Ασίας σε πολύ δυσμενείς συνθήκες. Με την [ανταλλαγή των πληθυσμών](#) οι ελληνορθόδοξοι εγκατέλειψαν τον οικισμό και μέσω [Κωνσταντινούπολης](#) κατέφθασαν στην Ελλάδα.

4. Δημογραφία

Το 19ο αιώνα, μετά την έναρξη των εργασιών στα ανθρακωρυχεία στο Ζονγκουλντάκ κατέφθασαν εργάτες από άλλες περιοχές για να εργαστούν σε αυτά. Ήδη από το 1880 υπήρχαν ανθρακωρύχοι από το Μαυροβούνιο, οι οποίοι κατοικούσαν σε 15 σπίτια. Αργότερα κατέφθασαν και εγκαταστάθηκαν περίπου 4-5 οικογένειες από την [Ποντοηράκλεια](#). Σύμφωνα με την οθωμανική καταγραφή του 1905 στο Ζονγκουλντάκ υπήρχαν 250 σπίτια.³

Η πλειονότητα των κατοίκων ήταν μουσουλμάνοι και η μικρότερη πληθυσμιακή ομάδα ήταν οι εβραίοι με μία ή δύο οικογένειες. Σύμφωνα με το Αρχείο Προφορικής Παράδοσης του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, ο αριθμός των ορθόδοξων κατοίκων ανερχόταν περίπου σε 200- 300 οικογένειες. Οι ορθόδοξοι κατοικούσαν σε μια μεικτή συνοικία που ονομαζόταν Soğuk Su (Κρυονέρι). Οι Αρμένιοι κάτοικοι ήταν περίπου 300 οικογένειες. Οι περίπου 50-100 οικογένειες Γάλλων κατοικούσαν κοντά στο λιμάνι.⁴ Ο Κοντογιάννης τέλος αναφέρει ότι ο αριθμός των Ελλήνων κατοίκων του Ζονγκουλντάκ ανερχόταν σε 2.000.⁵

Οι ορθόδοξοι του Ζονγκουλντάκ κατάγονταν από διάφορες περιοχές: από την Ποντοηράκλεια, την Κοζλού, την Χηλή, την [Κερασούντα](#), την [Οινόη](#), το Παρθέني (Παρτίν), τη [Σαφράμπολη](#), τη Τσαί-τζουμά, τη [Σαμψούντα](#), τη [Σινόπη](#), αλλά και από την [Μυτιλήνη](#), τα Δωδεκάνησα και τη Θράκη. Επίσης υπήρχαν αρκετοί [Καραμανλήδες](#) από την [Καισάρεια](#). Οι ορθόδοξοι Μαυροβουνίτες λίγο-πολύ αφομοιώθηκαν με τους άλλους ελληνορθόδοξους του οικισμού.

Η γλώσσα των ορθόδοξων κατοίκων της πόλης ήταν κυρίως η τουρκική. Ήταν λίγοι αυτοί που μιλούσαν την ελληνική γλώσσα, κυρίως όσοι είχαν έρθει από τον ελλαδικό χώρο ή από τα νησιά. Μετά την τουρκική, η γαλλική γλώσσα ήταν η πλέον ομιλούμενη στην πόλη. Η ελληνική γλώσσα άρχισε να διαδίδεται κυρίως μετά την ίδρυση της ελληνικής σχολής.

5. Δομή της πόλης

Σύμφωνα με την οθωμανική καταγραφή του 1905, στο Ζονγκουλντάκ υπήρχαν ένα τζαμί, δύο εκκλησίες, ένα νοσοκομείο, ένα ταχυδρομείο, τρία χάνια, 120 καταστήματα, πέντε ξενοδοχεία, τέσσερις βιοτεχνίες και 250 σπίτια.⁶ Οι μουσουλμάνοι και οι χριστιανοί κάτοικοι ζούσαν σε μεικτές συνοικίες. Μόνο οι Γάλλοι παρέμειναν σε χωριστή συνοικία. Η συνοικία των Γάλλων βρισκόταν κοντά στο λιμάνι. Η καθολική εκκλησία τους βρισκόταν στο κέντρο του οικισμού και το σχολείο τους μέσα στη συνοικία τους.

Ένας δρόμος χώριζε τον οικισμό από την παραλία. Αυτός ο δρόμος ήταν ο κεντρικός δρόμος του Ζονγκουλντάκ. Το δυτικό τμήμα του Ζονγκουλντάκ ήταν το πιο πυκνοκατοικημένο. Τα περισσότερα σπίτια της πόλης ήταν διώροφα με βασικό υλικό οικοδόμησης την πέτρα. Τα σπίτια που ανήκαν στους Γάλλους ήταν μονώροφα με κήπους.

6. Οικονομία

Η οικονομική άνθηση του μικρού χωριού Ζονγκουλντάκ ξεκίνησε κατά τη δεκαετία του 1840 μετά την έκδοση άδειας λειτουργίας των ανθρακωρυχείων από τον οθωμανό σουλτάνο Αμπντούλ Μετζίτ.⁷ Τοι μεταναστευτικό ρεύμα που ακολούθησε οδήγησε σε αύξηση του πληθυσμού, με συνέπεια να ανοίξουν εμπορικά και άλλα καταστήματα για την εξυπηρέτηση των κατοίκων του.

Το 1882 μεταβιβάστηκε το δικαίωμα εκμετάλλευσης των ορυχείων και το 1890 εγκαταστάθηκε η γαλλική εταιρία που ανέλαβε την εκμετάλλευσή τους ως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν το οθωμανικό κράτος παραχώρησε στους Γερμανούς

Ζονγκουλντάκ

συμμάχους του την εκμετάλλευση των ορυχείων.

Το σημαντικότερο εξαγωγίμο προϊόν κατά το 19ο και 20ό αιώνα στο Ζονγκουλντάκ ήταν τα κάρβουνα, όπου οι ανθρακωρύχοι εργάζονταν σε άθλιες συνθήκες όσο αυξανόταν η ζήτηση προς τις αρχές του 20ου αιώνα. Πολλοί προέρχονταν από τα γύρω χωριά, όπου από το 1867 είχε επιβληθεί ένα καθεστώς αναγκαστικής εργασίας, ενώ το παράλληλο καθεστώς της ελεύθερης προσφοράς εργασίας αφορούσε κυρίως μη υπόγειες εργασίες.⁸

Από όλα τα ορυχεία της περιοχής μετέφεραν ποσότητα κάρβουνων και από το λιμάνι της πόλης την εξήγαν σε άλλες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ή στην Ευρώπη. Η μεταφορά των κάρβουνων στην πόλη γινόταν με τρένο και από εκεί μεταφέρονταν στο λιμάνι όπου φορτώνονταν στα πλοία. Στα εργοστάσια που βρίσκονταν στην πόλη τα κάρβουνα χωρίζονταν σε τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με την ποιότητά τους και φορτώνονταν κατά κατηγορίες.

Εκτός από τα κάρβουνα από την περιοχή του Ζονγκουλντάκ εξάγονταν και αγροτικά προϊόντα (σιτάρι, καλαμπόκι, σικάλη, κριθάρι, λαθούρι, φακές, φασόλια, κουκιά, πατάτες, ρεβίθια, καπνά, κάνναβη και ινδική κάνναβη) που προέρχονταν από τη γύρω περιοχή.⁹

Στον οικισμό δεν υπήρχε τακτική αγορά και τα προϊόντα που έρχονταν από τα γύρω χωριά ήταν κατά παραγγελία. Τα σημαντικότερα προϊόντα που έφταναν στο Ζονγκουλντάκ προέρχονταν από την Κωνσταντινούπολη. Το εμπόριο φαίνεται πως ήταν στα χέρια των ορθόδοξων ελληνοφώνων και των Αρμενίων. Αρκετοί ελληνοφώνοι ορθόδοξοι διατηρούσαν εμπορικά καταστήματα. Σχεδόν όλοι οι μουσουλμάνοι κάτοικοι εργάζονταν στα ανθρακωρυχεία και λίγοι από αυτούς είχαν καταστήματα.

7. Διοίκηση

Από το 1899, ύστερα από διοικητική αναβάθμιση, το Ζονγκουλντάκ διοικούνταν από **καϊμακάμη**. Στο 1918 ο καϊμακάμης του Ζονγκουλντάκ ήταν ορθόδοξος χριστιανός, πληροφορία ιδιαίτερα σημαντική, αν λάβουμε υπόψη μας πως από την έκρηξη του πολέμου η Ελλάδα και η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχαν βρεθεί σε αντίπαλα στρατόπεδα.¹⁰ Για τη δράση της κοινότητας των ορθόδοξων δεν έχουμε πληροφορίες, όμως η δομή της διοίκησης της κοινότητάς τους δεν φαίνεται να διέφερε από την αντίστοιχη άλλων πόλεων όπου υπήρχε ορθόδοξη κοινότητα. Ο αντιπρόσωπος της ορθόδοξης κοινότητας ονομαζόταν **μουχτάρης** και ήταν υπεύθυνος για την κοινότητα απέναντι στις αρχές. Οι **δημογέροντες** του οικισμού εκλέγονταν με ψηφοφορία. Στον οικισμό λειτουργούσαν εκκλησιαστική και σχολική επιτροπή.

Στον 20ό αιώνα υπήρχε δημαρχείο και ο δήμαρχος της πόλης ήταν μουσουλμάνος. Οι σύμβουλοι του δημάρχου ήταν ένα άτομο από κάθε κοινότητα, δηλαδή ένας ελληνορθόδοξος, ένας Αρμένιος και ένας μουσουλμάνος.

8. Εκκλησία

Ο ναός των ορθόδοξων ήταν αφιερωμέ νος στον Άγιο Νικόλαο και βρισκόταν στην παραλία. Είναι άγνωστο πότε ιδρύθηκε. Η εκκλησία ήταν χτισμένη από πέτρα και διέθετε καμπαναριό. Το πάτωμά της ήταν στραμένο από μάρμαρα. Ο Άγιος Νικόλαος καταστράφηκε στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο από τους βομβαρδισμούς των Ρώσων. Αργότερα χτίστηκε ξανά πρόχειρα από τα ίδια τα υλικά του κατεστραμμένου κτηρίου. Στην εκκλησία λειτουργούσε ένας ιερέας.

Εκκλησιαστικά το Ζονγκουλντάκ υπαγόταν στη **μητρόπολη Χαλκηδόνος**. Ο τίτλος του μητροπολίτη ήταν «Υπέρτιμος και έξαρχος πάσης Βιθυνίας». Η έδρα της μητρόπολης βρισκόταν στη **Χαλκηδόνα**. Μια φορά το χρόνο ο δεσπότης επισκεπτόταν την πόλη και το υπόλοιπο διάστημα εκπροσωπούσαν από την εκκλησιαστική επιτροπή.

Εκτός από την εκκλησία των ορθόδοξων υπήρχαν άλλες δύο που ανήκαν στους Αρμένιους και τους καθολικούς Γάλλους κατοίκους του Ζονγκουλντάκ. Οι άλλοι ναοί σε σχέση με αυτόν των ορθόδοξων ήταν μικρότεροι. Η εκκλησία των καθολικών χτίστηκε προφανώς μετά το 1905 διότι δεν καταγράφεται στην κρατική απογραφή του μουτεσαριφλικού στην

Ζονγκουλντάκ

ίδια χρονιά.

9. Σχολείο

Στον 20ό αιώνα λειτουργούσε ένα μεικτό δημοτικό σχολείο για τους ορθόδοξους κατοίκους του Ζονγκουλντάκ. Για τη χρονολογία της ίδρυσης του σχολείου δε διαθέτουμε πληροφορίες, αλλά πρέπει να ιδρύθηκε κατά τα τέλη του αιώνα. Το σχολείο ήταν εξατάξιο. Δίδασκαν τρεις δάσκαλοι και μία δασκάλα. Οι δάσκαλοι του σχολείου έρχονταν από την Ελλάδα. Το κτήριο του δημοτικού ήταν διώροφο και βρισκόταν κοντά στην εκκλησία, περίπου σε απόσταση 500 μ. Η σχολική επιτροπή ήταν υπεύθυνη για την πληρωμή των δασκάλων και τη συντήρηση του σχολείου.

Από τα 1903 οι Γάλλοι κάτοικοι του οικισμού διατηρούσαν σχολείο στο οποίο δίδασκαν Γάλλοι [ιεραπόστολοι](#).¹¹ Αρκετοί ορθόδοξοι έστελναν τα παιδιά τους σε αυτό το σχολείο.

1. *Yurt Ansiklopedisi* 10 (Istanbul 1984), σελ. 7726, βλ. λ. "Zunguldak".
2. *Yurt Ansiklopedisi* 10 (Istanbul 1984), σελ. 7731, βλ. λ. "Zunguldak".
3. *Yurt Ansiklopedisi* 10 (Istanbul 1984), σελ. 7727, βλ. λ. "Zunguldak".
4. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αρχαία Προφορικής Παράδοσης, επαρχία Παφλαγονίας, περιφέρεια Ζονγκουλντάκ, οικισμός Ζονγκουλντάκ, ΠΦ 4.
5. Κοντογιάννης, Π.Μ., *Γεωγραφία της Μικράς Ασίας* (Αθήνα 1921), σελ. 100.
6. *Yurt Ansiklopedisi* 10 (Istanbul 1984), σελ. 7727, βλ. λ. "Zunguldak".
7. *Yurt Ansiklopedisi* 10 (Istanbul 1984), σελ. 7729, βλ. λ. "Zunguldak".
8. Βλ. ειδικά Quataert, D., *Miners and the State in the Ottoman Empire. The Zonguldak Coalfield, 1822-1920* (New York 2006).
9. *Yurt Ansiklopedisi* 10 (Istanbul 1984), σελ. 7726, βλ. λ. "Zunguldak".
10. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αρχαία Προφορικής Παράδοσης, επαρχία Παφλαγονίας, περιφέρεια Ζονγκουλντάκ, οικισμός Ζονγκουλντάκ, ΠΦ 4.
11. *Yurt Ansiklopedisi* 10 (Istanbul 1984), σελ. 7730, βλ. λ. "Zunguldak".

Bibliography :

	Κοντογιάννης Π. , <i>Γεωγραφία της Μικράς Ασίας. Φυσική σύσταση της χώρας, πολιτική γεωγραφία, φυσικός πλούτος</i> , Αθήνα 1921
	"Zunguldak", <i>Yurt Ansiklopedisi</i> 10, Istanbul 1982-83, 7708-7828
	Quataert D. , <i>Miners and the State in the Ottoman Empire. The Zonguldak Coalfield, 1822-1920</i> , New York 2006

Ζουγκουλντάκ

Webliography :

Βιβλιογραφία και πηγές για τα ανθρακωρυχεία του Ζουγκουλντάκ

http://www.berghahnbooksonline.com/books/inte_stud/quataertminers/abs/51341_bibliog.pdf

Εργατικά ατυχήματα στα ανθρακωρυχεία του Ζουγκουλντάκ

http://www.berghahnbooksonline.com/books/inte_stud/quataertminers/abs/51341_appendix.pdf

Glossary :

βιλαέτι (βαλιλίκι), το

Η ανώτατη βαθμίδα της διοίκησης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία αφορούσε μεγάλες διοικητικές περιοχές. Οι μεγάλες επαρχίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ονομάζονταν αρχικά εγιαλέτ. Η νέα διαίρεση του 1864 εισήγαγε τον όρο βιλαγιέτ (vilayet), κατά αντιστοιχία προς το γαλλικό διοικητικό όρο département, μικρότερης όμως έκτασης. Ο διοικητής του βιλαγιετιού ονομαζόταν βαλής και είχε εκτεταμένες δικαιοδοσίες.

δημογέροντας, ο

Μέλος της δημογεροντίας, δηλαδή του εκτελεστικού οργάνου της κοινότητας για οτιδήποτε αφορούσε τις εσωτερικές και εξωτερικές υποθέσεις της.

καϊμακάμης, ο

Οθωμανός αξιωματούχος, διοικητής ενός καϊμακαμλικιού, της διοικητικής μονάδας που διαδέχτηκε τον καζά την Ύστερη Οθωμανική περίοδο.

καϊμακαμλίκι, το

Οθωμανική διοικητική μονάδα που αντικατέστησε τον καζά στην Ύστερη Οθωμανική περίοδο, μετά τη διοικητική μεταρρύθμιση του 1864.

μουτεσαριφλίκι, το

Οθωμανική διοικητική μονάδα μεσαίου μεγέθους που αντικατέστησε το σαντζάκι κατά την Ύστερη Οθωμανική περίοδο, μετά τη διοικητική μεταρρύθμιση του 1864.

μουχτάρης, ο

Αιρετός κοινοτικός υπάλληλος, ο επικεφαλής της κοινότητας σε επίπεδο χωριού ή συνοικίας.

ναχιγιές, ο

Μικρού μεγέθους μονάδα επαρχιακής διοίκησης του οθωμανικού κράτους καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του. Υποδιαίρεση του καζά.

Sources

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αρχεία Προφορικής Παράδοσης, Επαρχία Παφλαγονία, περιφέρεια Ζουγκουλντάκ, οικισμός Ζουγκουλντάκ, ΠΦ 4.